

te gaet.
t liever
doet on-
de dat
aft haar/ dat
arbeyden de
Waarom hij
recht deden/
neffens dese
niet condon
recht liepen/
houden wy
broeders met
daer sy de
iever uyt het
dich zijn (al
verschil wech
alsoo dat de
ludich/ ende
alle het rich-
lijke dinghen
en soo moe-
vorden Pauli:
n verdoemen/
slechten: nie-
hen yemant
: ende soude
sengende de
rden (Matth.
OELEVELD.

De L. Doekes

de heer E.

EN KUNST

ben of thans
staan van de
len uit Chris-
Hervormden,
ntallen onder,
p onze Chris-

wat is hier-
antwoord: de
i gebrek aan
op school en

ad juist? We
stzinnigen uit
e voorkomen,
evenmin als
unt ten aan-

ad de harten

v. Groninger,
haar strenge

Ik hier op
revolutionaire
revolutionaire
ham Kuypere
lie der Anti-
leiding ge-
revolutionaire

f. Holwerda's
in de acht-

in één climax
HOLWERDA
van het Gezag.
zij onmiddell-
fundamenteel
horen, dat het
het recht van
zijn van „het
rijver zijn uit-
dag en spreekt
g op den berg
weeden psalm
n, aldus Pro-
s niet maar
stelling-nemen
d des Vaders“.
aan, of deze
s van mening
n den rijkdom
onken.“ En hij
te overtuiging

zien van ware kunst verdedigen, al wenssen wij onder-
scheid te blijven maken tussen behoefte aan kunst en
behoefte aan genot en vermaak. Maar we blijven toch
de vraag stellen: ligt daar nu werkelijk de oorzaak,
dat velen bij ons weglopen en naar het wereldse kamp
overvluchten, omdat we hun niet geven wat hun kunst-
zinnige ziel vraagt?

Ik geloof er niets van.
Ik denk, dat het percentage van andere afvallige
intellectuelen, zoals doktoren, technici, leraren, ad-
vocaten enz. niet minder groot is. Een feit is, dat we
in de laatste halve eeuw een grote verschuiving in
ons christelijk volksdeel te zien krijgen. Het aantal
intellectuelen is enorm toegenomen. En zeker hebben
daar de Middelbare scholen in de eerste plaats voor
gezorgd. Er is onder ons, laat ons maar zeggen, Cal-
vinistisch volksdeel heel veel veranderd sinds in 1900
op voorstel van De Savornin Lohman de eindexamens
van de bijzondere gymnasia gelijk gesteld werden met
die der openbare en de wetswijziging van Minister
Kuypere in 1904 van Staatswege subsidie toekende.

Het was vooral hierdoor (en door de economische
verandering bij ons volk in zijn brede lagen) dat De
Standaard reeds in 1932 kon gaan waarschuwen te-
gen de opkomst van een „geleerd“ proletariaat. We
vinden in dit blad (3 Oct. 1932) het volgende ver-
meld:

„Breed is de stoot van leerlingen van Christelijke
Hoogere Burgerscholen, Gymnasia en Lycea in Neder-
land. Op 15 September 1931 was het getal discipelen
op deze Protestantisch-Christelijke instituten uitgedijd
tot 6429. Hoe sterk de toename zich doorzet, blijkt bij
vergelijking van de cijfers van 1922 en 1932. De jon-
gens en meisjes op de Christelijke H.B.S. vermeerderden
in tien jaren van 2273 tot 2811, op de Christelijke Gym-
nasia van 832 tot 1257, op de Christelijke Lycea van
1123 tot 2234.“

Waarom dit blad dan de commentaar toevoegt:

„Soms schijnt het, alsof een menschaardig bestaan
uitgesloten is, indien niet Gymnasium of H.B.S. wordt
bezoekt. Heel wat zijn op geforceerde wijze getrokken
uit hun milieu en tot een opleiding gekomen, die hun
niets dan teleurstelling heeft gebracht. De waarschu-
wing tegen het kweken van een geleerd proletariaat
heeft ook voor onzen kring betekenis“.

Hoe het sedert 1932 toegenomen is weten we alle-
maal. Dat dit een der grote oorzaken is, dat, zoals
Dr Buitendijk constateert: „het probleem van een
christelijke cultuur op ons aanstormt“ stemmen we
van harte met hem in.

Alleen we geloven niet, dat onze „kulturfeindliche“
houding de oorzaak is van de afval onder de kunst-
zinnige christenen. We geloven, dat de oorzaak pre-
cies daar ligt, waar ze ook te zoeken is bij de afval
van al die andere intellectuelen, die het Calvinisme
de rug toekeerden.

Wij geloven, dat de geest onder hen, die leiding
geven aan onze Middelbare scholen, niet in orde is.

Ik denk aan wat Dr B. Wielenga hierover eens
schreef in ons blad, nu dertig jaar geleden. Hij is eens
op informatie uitgegaan bij onze christelijke institu-
ten voor Middelbaar onderwijs en dan zegt hij:

„Worden de leerlingen op deze instituten opzettelijk
met de nieuwe, door velen zoo gevreesde, letterkunde
in aanraking gebracht?“

berust. Velen zouden namelijk menen, dat sinds de da-
gen van Noach in Gods bestel voor het menschenleven
buiten het kerkverband, met name voor ons politiek
bestaan, weinig zou zijn veranderd. Terwijl toch in wer-
kelijkheid alles wat God toen werkte en al voortgaande
heeft gewerkt, slechts ten doel had, den weg te banen
voor **Jesus Christus**. „God zet tronen en Hij reikt
zwaarden uit, opdat er ruimte zou komen voor den
vasten troon van Christus; en als Christus zijn troon
beklimt, dan verleent Hij Hem alle macht ook over
aardse machten; Hij laat hun het zwaard, doch Hij
steelt ze allen met dat zwaard, onder het bevel van
Christus, opdat Hij ook daardoor alle dingen den Vader
onderwerpen zou. De overheid is er dus om der ver-
lossing wil..... Alle gezag is opgenomen en ingescha-
keld in het eschatologisch heilswerk Gods..... Alle
overheid is betrokken bij het dynamisch ingrijpen Gods
ter verlossing.....“ „En omdat Christus' werk iede-
ren aangaat, en zijn volmacht die van alle overheden
beheerst en bepaalt, daarom kan Paulus dan ook in
Rom 13, in het grote raam van het evangelie van
Christus, de gezagskwestie stellen.....“ „.....als hij
nu het vraagstuk van gezag en gehoorzaamheid stelt,
dan is dat alleen maar vanuit het verlossingswerk in
Christus Jesus.“

Opzettelijk hebben wij hier Professor Holwerda uit-
voerig aangehaald. Het is onze overtuiging, dat zo en
niet anders in den Calvinistisch-Christelijken kring
over de bron en den zin van het staatsgezag behoort
te worden gesproken. Dat wij aan deze idee van het
regnum Christi een bezieling hebben te ontleenen, wel-
ke die der „theocratische“ richtingen ver achter zich
laat, en ook alleen in staat zal zijn tegen den schijn-
baren werkelijkheidszin der revolutionaire stromin-
gen het pleit op te nemen tot in de hitte ener vervol-
gung toe. Aan minder heeft de antirevolutionaire po-
litieke partij, hebben met name de antirevolutionaire
jongeren niet genoeg. En voor elk „afgeleid“ vraag-
stuk ligt hier en nergens anders het punt van uitgang.“

Ik neem als voorbeeld een boekje, dat op tal van
positief-christelijke inrichtingen als leidraad bij de be-
handeling der letterkunde gebruikt wordt, de werkelijk
mooi en soms boeiend geschreven „Historische Schets
van de Nederlandsche Letterkunde“ door Dr C. G. N.
Vooys, — een boekje, dat blijkbaar in de heele Neder-
landsche schoolwereld opgang gemaakt heeft, daar het
reeds in tienden druk verscheen.

Reeds spreekt voor zichzelf het feit, dat men op
christelijke instituten in een opvoedkundig zóo teer en
gewichtig vak een leidraad kiest, welks schrijver in
niets laat blijken, dat hij een positief christen is. Maar
de inhoud van dit aantrekkelijke boekje spreekt nog
meer.“

Wanneer hij dan iets uit de inhoud heeft opgesomd,
waaruit blijkt, dat er alleen maar bewondering is
voor de Tachtigers, zegt hij verder:

„Maar wat wel eenigermate tot verwondering aan-
leiding kan geven, ook bij den ruim voelenden opvoe-
der, is het feit, dat in deze handleiding ook de voor-
naamste geschriften der modernen worden gekarak-
teriseerd en ten deele begeerlijk gemaakt en vooral,
dat de leerling hier in aanraking komt met boeken,
die zelfs menig „paganist“ niet in zijn huiskamer op
de tafel durft laten liggen, als daar zijn: „Studies naar
het naakt model“ van Frans Netscher; „Martha de
Bruin“ van A. R. van Groeningen; „Kamertjeszonden“
en „Diamantstad“ van Heyermans; „Levensgang“ van
Querido; „Geertje“ van Johan de Meester; „De Berg
van Licht“ van Louis Couperus; „Hartstocht“ van
Jeanne Reyneke van Stuwe, en „Inwijding“ van Mar-
cellus Emaat.

Dr Wielenga zegt hiervan o.m.:

„Wie aan de leerlingen de „Historische Schets van
de Ned. Letterkunde“ van Dr Vooys in handen geeft,
zet de poort van deze moderne cultuur voor de lezers
van dit boekje wagenwijd open, en levert haar kunst-
enaars, om zoo te zeggen, met huid en haar, aan
hen over.“

Nu mogen we nog aannemen, dat menig christen-
leerling zijn leerlingen enig z.g. „tegengif“ zal geven
en waarschuwen zal voor wat hij noemen kan „ver-
keerde boeken“, maar het feit, dat ook de gemeenste
en vullste romans met volledige titel vermeld worden,
kan hij niet veranderen. En ook voor het christen-
kind geldt en voor hem misschien in bijzondere zin:
verboden wateren zijn zoet. Wij geloven, dat hier de
pestilentie schuilt van de afval, niet alleen onder
kunstzinnige jongelui, maar bij heel wat intellectu-
elen. De geest bij onze Middelbare scholen deugde niet.
We hebben hard gevochten voor de lagere School met
de Bijbel en onze vaders hebben er zich soms bloe-
dige offers voor getroost, maar onze Middelbare scho-
len hebben we veronachtzaamd en daar een geest toe-
gelaten, die het vergif al maar in de jonge harten in-
druppelde. Wat zijn we met ons Middelbaar onderwijs
ver afgedwaald van het hoge ideaal, dat Dr Woltjer
ons stelde in zijn rede: „Het Gymnasium en de Ge-
reformeerde beginselen“, gehouden in 1892, waarbij
hij sprak:

„Wij blijven op de zee der wetenschap onzen koers
richten naar het kompas des geloofs; wij nemen onze
poolshoogte waar aan den hemel; ons einddoel ligt
buiten dit vergankelijk leven; want: „dit is het eeuwige
leven“, en, zeggen wij met Calvijn (in zijn geboden
achter zijn 2den Catechismus) ook het einddoel van
alle wetenschap, „dat zij U kennen, den eenigen, waar-

Wanneer men na wat de Nieuwe Prov. Groninger
ten beste gaf, dit stuk van Prof. Mekkes leest, wrijft
men zich toch wel even de ogen uit!

Want het gaat in wat Prof. Holwerda schreef niet
maar over een tweede- of derderangskwestie, maar,
naar de eigen woorden van Prof. Mekkes, over „het
cardinale vraagstuk der antirevolutionaire politieke
belijdenis“!

En terwijl de N. Prov. Groninger in dit getuigenis
van Prof. Holwerda de neerslag ziet van een over-
spannen kerkbegrip, van pietisme, van het verlaten
van de klassiek-gereformeerde lijn, van een beschou-
wing, die alle Christelijke actie dreigt stuk te breken,
juicht Prof. Mekkes: zo en niet anders behoort in
de calvinistische, christelijke kring over de bron
en de zin van het staatsgezag te worden gesproken!
En elk afgeleid vraagstuk moet vanuit wat Prof. Hol-
werda betoogde worden bezien en opgelost!

Inderdaad, als men deze dingen leest, wrijft men
zijn ogen uit. Zou het ooit in één beweging zijn voor-
gekomen, dat wat in het ene orgaan daarvan als de
prachtige en juiste vertolking van wat heel de be-
weging en alle actie beheerseren moet wordt bejubeld,
tegelijk in een ander orgaan als een jammerlijke ont-
aarding en een, misschien wel het grote, gevaar
voor alle christelijke actie wordt gedoodverfd?

Nu zou ik op dit tegen elkaar inpraten omtrent wat
het grondbeginsel der christelijke politiek moet zijn
niet hebben gewezen, als het een geïsoleerd verschi-
nissel betrof. Maar het is niet het geval. Het is reeds
eerder voorgekomen.

Ik denk hier aan de reacties op Zijlstra's boek
„Tenzij“. Zoals bekend is, ontstond dit boek uit de
bekende Zaterdagavondartikelen uit „De Standaard“

achtigen God en Jesus Christus, dien Gij gezonden
hebt“. En dit einddoel zullen wij, zoo we door genade
bij het kompas des geloofs blijven zellen, zoo zeker
bereiken, als Columbus eens, geloovende aan zijn doel,
de nieuwe wereld heeft aanschouwd.“

En even verder:

„Doch juist daarom mag het Woord Gods, dat alleen
licht ontsteekt in deze duisternis, van het gymnasium
niet worden geweerd, maar moet het integendeel, ook
daar zijn een lamp voor den voet en een licht op het
pad. En waar zoo menig ouderhart met zorg en angst,
kennende de talloze gevaren, die ook op den weg der
wetenschap dreigen, vragend uitroept: „waarmede zal
de jongeling zijn pad zuiver houden?“ daar luidt het
antwoord: „als hij dat houdt naar Uw Woord“. Daar-
om moet dat Woord gelezen, de dienst van God geleerd
worden, ook op het gymnasium, ja daar vooral. Al kon
men het zóo ver brengen, dat alle onderwijs op de gym-
nasia gegeven werd zóo, dat het niet streed tegen
Gods Woord, maar dat Woord zelf en het onderwijs
in dat Woord ontbrak, dan zou nog de Christen dat
onderwijs moeten veroordeelen en naar het betere zoeken.
Maar ook al werd dat Woord daar gelezen en de
dienst van God geleerd, maar dat onderwijs stond naast
en buiten het overige onderwijs, ook dan nog zou geen
Christen er vrede mee mogen hebben. „Kent Hem in al
uw wegen“ en: „Wat hij doet, doet het al ter eere
Gods“, die woorden gelden steeds en ook, ja vooral,
in het voorbereidend Universitair onderwijs. Daarmede
ernst te maken is juist de eisch der Gereformeerde
beginselen.“

Hoever zijn we vandaag aan dit ideaal met onze
christelijke Middelbare scholen ontzonken.

We stemmen Dr Buitendijk toe, dat velen, die ons
„christelijk“ Middelbaar onderwijs bezocht hebben,
zijn afgevallen en de wereld toegevallen. Maar dat ligt
niet aan een negatieve cultuur-instelling bij vele
christenen, maar alléén bij een te gretige wereldse
cultuur-instelling van velen, die het zaad des Ver-
bonds hadden behoren op te voeden bij het ideaal,
dat Dr Woltjer ons hier boven tekende. R. v. R.

GEZINSLEVEN

Aangaande mij en mijn huis

De verschrikkingen Gods rusten zich
tegen mij. Job 6: 4b.

Deze woorden van Job zouden de broeders van Jo-
zef tot de hunne kunnen maken. „De verschrikkingen
Gods rusten zich tegen ons“, toen zij moesten ervaren,
dat Jozefs bloed werd gezocht en de Heere zelf hen
tegen kwam. De ene verschrikking na de andere kwam
over hen, en deed weer voor nieuwe verschrikkingen
vrezen. Zij durfden nauwelijks voorwaarts gaan, en
toch moesten ze verder, ondanks de gevaren, die
dreigden.

Als ze eindelijk van hun eerste reis thuiskomen, zon-
der Simeon, met de kooprijzen van het koren nog in
hun zakken, met de eis, de onverbiddelijke eis van de
heer van Egypte, dat ze geen koren weer zullen krij-
gen, noch Simeon ooit naar huis kunnen terugvoeren
— tenzij ze Benjamin meenemen naar Egypte en hem
aan de onderkoning vertonen, dan zijn ze met dit alles

van voor de oorlog. In de kringen van de wijsbegeerte
der wetsidee werden deze hogelijk geroemd. Meer-
malen hoorde ik de verzekering, dat zij het beste be-
vatten van wat De Standaard in die dagen bood. Prof.
Vollenhoven preez ze op zijn colleges bijzonder aan.
Maar zie: toen ze als boek verschenen werden ze door
sommigen in de kring van de antirevolutionairen
kortweg verdoemd. Prof. Zuidema verwierf in dat
bedrijf een treurige vermaardheid. Hij schreef over
het boek van Zijlstra een reeks artikelen, die als
openbaring van 't vermogen om in de kleinste mogelijke
omvang het grootst mogelijke aantal vernietigende
kwalificaties samen te persen inderdaad een unicum
en een model zijn! Prof. Zuidema besloot zijn artikelen
met deze niet bepaald vleeiende tirade: „Zo is de ver-
schijning van dit werk een symptoom van een betreu-
renswaardig verschijnsel: van den neergang van het
Calvinisme, van z'n inzinking, van z'n zelfverminking,
en dat in een tijd, waarin juist het echte, het waar-
achtige Calvinisme broodnodig is, en het staatkundige
leven in elk geval niet gebaat is bij een vals kerkisme
en een even vals negativisme bij een christendom, dat
zichzelf isoleert.“

Maar zie: ook in het officiële orgaan van de Ver-
voor Calvin, Wijsbegeerte „Philosophia Reformata“
verscheen een recensie van dit boek. En wederom van
de hand van Prof. Mekkes, een collega van Prof. Zui-
dema, als bijzonder hoogleraar in de wijsbegeerte der
wetsidee. Hij schreef daarin o.a. het volgende:

„Wie kennis neemt van de gisting, welke plaats
vindt in den heden zich gereformeerd noemenden kring,
kan een lichte emotie van verwondering niet onder-
drukken bij het aanhoren van de critiek, die men
durst (!!!) uitte tegen den inhoud van een werk als
het hierboven vermelde.
Terwijl toch de voorspitsen der Doorbraak hoe